

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Histories

In Memoriam Jean Oury

JO SMET

Op 15 mei 2014 overleed in zijn Clinique de La Borde in Cour-Cherverny bij Blois in de Loirestreek de psychiater en psychoanalyticus dr. Jean Oury. Hij werd negentig jaar oud. Oury was de laatste van een generatie die, na de Tweede Wereldoorlog, de 'institutionele psychotherapie' (IP) vormgaf, uitgaand van een onbehagen over de klassieke psychiatrie en op zoek naar wat wezenlijk eigen is aan de psychoticus. Hij werd geïnspireerd door de psychoanalyse (Lacan) en door de fenomenologie (o.a. Maldiney). IP stelt de ethiek, de werkingsprincipes, en ook de politiek achter de psychiatrie permanent kritisch ter discussie. Van bij het begin was het de bedoeling niet alleen de ziekte te genezen, maar de mens een volle bestaansmogelijkheid te geven door zoveel als mogelijk is in te zetten op de ontmoeting, de unieke eigenheid (de singulariteit) en op openheid.

Dé stelling daarbij is: de kliniek is geen plaats waar de verschillende therapieën zich verzamelen in een bureaucratisch geheel, ze dient een plaats te zijn met een therapeutische kracht op zich. Een centrale slagzin daarbij blijft: *«Pour soigner les malades, il faut soigner l'hôpital.»* En dus moet blijvend kritisch onderzocht worden wat het instituut drijft, wat de hiërarchische krachten en wat de ideologische drijfveren zijn achter het beleid. We moeten constant de relatie met de patiënt onder de loep nemen, alle paternalistische valkuilen vermijden, de administratieve regelgeving ondergeschikt houden aan de patiënt, die de vrijheid moet krijgen zich te bevrijden van datgene waarvoor hij vervreemd en ziek is gemaakt. En, bovenop de individuele en sociale aliënatie

mag niet nog eens een klinisch veroorzaakte vervreemding komen. Daarbij wordt de psychiatrische ziekte in al zijn dimensies beschouwd en gaat het niet enkel om fysiologische principes. Kortom, de IP onderzoekt voortdurend de ware (vaak weggecamouflerde) onderliggende uitgangspunten van de psychiatrische praktijk.

In de gemeenschappen waar men werkt volgens de principes van de Institutionele Psychotherapie worden verschillende werktuigen ingezet om de sociale aliënatie zoveel mogelijk tegen te gaan: clubs, comités, culturele bijeenkomsten, werkschemata's, die door de patiënten georganiseerd en bemand worden, waardoor ieder actief zijn eigen verantwoordelijkheid kan opnemen, in een pogen om de singulariteit van elkeen te vrijwaren.

Dr. Jean Oury was gedurende meer dan zestig jaar werkzaam in zijn kliniekpraktijk en even zolang was hij bezig met de theorievorming rond de Institutionele Psychotherapie. Hij droeg zijn theorie uit via vele publicaties, seminars, colloquia, interviews en voordrachten in Frankrijk en daarbuiten. Zo was hij ook met regelmaat te gast in België waar meerdere klinieken of afdelingen van klinieken zich inspireren op het gedachtegoed van de IP: een buiten-gewone poging om te leven met de gekte, om die te verstaan en te verzorgen, en weg te blijven van het risico te willen disciplineren.

Oury was analysant en fervent leerling van Jacques Lacan, vriend van de filosoof Felix Guattari, de schilder Jean Dubuffet, de schrijver Antonin Artaud, de surrealistische dichter Paul Eluard, van Jean Renoir, en de psychoanalytici Jacques Schotte, Pierre Delion, Claude Van Reeth en Marc Ledoux ... om maar enkelen te noemen.

Het anekdotische relaas over het ontstaan van de Clinique de La Borde spreekt boek-

delen over zijn combattieve verzet tegen de gevestigde psychiatrie van die tijd. Na een verblijf in de legendarische kliniek van Saint Alban, waar onder leiding van François Tosquelles de eerste stappen in de uitbouw van een IP werden gezet, werd hij in 1949 arts-directeur van de kliniek van Saurmery. Na drie jaar eiste hij van het bestuur dat het beleid en de organisatie van de kliniek aangepast zouden worden. Toen zijn eisen niet werden ingewilligd, vertrok hij samen met een dertigtal patiënten en met enkele verzorgers om op zoek te gaan naar een nieuwe locatie. Ze zwierven twee weken door het land, verbleven in hotelletjes en in een kraamkliniek, tot ze op 3 april 1953 'bij toeval' op de ruïne van het kasteel La Borde stuitten en daar bleven. Het domein werd Oury's persoonlijke eigendom. Gedreven door een grote 'schizofilie' wist hij zijn project in leven te houden ondanks financiële moeilijkheden, vijandschappen, administratieve pesterijen, ontsporingen soms van de zijnen, in dat alternatief broeiende nest. Mei '68 en de antipsychiatriebeweging passeerden er niet onopgemerkt. Maar La Borde, dat vaak controversieel was en nog vaker karikaturaal werd afgedaan, bleef een unicum, een mythische plek in het landschap van de psychiatrie. Het vormde een breuk met de inrichtingspsychiatrie waar de patiënt de kans loopt gereduceerd te worden tot zijn symptomen. Talloze patiënten die er verbleven en vele psy's in opleiding, werden 'geraakt' door deze aanpak, die een onuitwisbare indruk naliet vanwege het anders, juist en menselijk zijn, en omdat die niet gestuurd wordt door afweer van de gekte. De grote aandacht

voor alles wat met het onthaal te maken heeft, de bewegingsvrijheid (de vrije circulatie) voor elkeen, de klemtoon op de heterogeniteit, op het collectieve ... geven een injectie met levensdrift of zorgen voor beschutting, een dragende opvang voor wie gekwetst, vervreemd, afwezig blijft. Dat Oury meer dan zestig jaar op de voorgrond heeft gestaan in die alternatieve 'experimentele' psychiatrie is na te lezen in meerdere publicaties. Hij evoceerde de sfeer in La Borde (bv. in *Onze heures du soir à La Borde*), hij schreef uiteraard over de Psychothérapie Institutionnelle (o.a. in *Pratique de l'institutionnel et politique*, samen met Felix Guattari); seminars die hij om de veertien dagen in La Borde gaf en de seminars in Le Centre Hospitalier Sainte Anne in Parijs werden in verschillende uitgaven gebundeld (o.a. in *Création et schizofrénie*). In 2005 verscheen zijn doctoraatswerk van 1950 over het surréalisme: *Essai sur la conation esthétique*.

Het is zeer de vraag of en hoe deze therapeutische aanpak na het overlijden van Jean Oury zal overleven. Of zijn erfenis niet verdeeld de strijd tegen de bureaucratische krachten zal verliezen, of er in het veranderde tijdsgewricht genoeg ideologische weerstand overblijft om zo'n unieke plek en zo'n uitzonderlijke bezieling levend te houden.

In april nog was hij aan het werk op vormingsdagen in zijn Clinique en in België was een studiedag gepland waarop hij zou spreken. Die studiedag is afgelast en in de plaats komt een colloquium over deze peetvader van de Institutionele Psychotherapie.